

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Eiropas aizsardzības nozares nepieciešamība: rūpnieciskie, jauninājumu un sociālie aspekti" (pašiniciatīvas atzinums)

(2012/C 299/04)

Ziņotājs: **VAN IERSEL kgs**Līdzziņotāja: **HRUSECKÁ kdze**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2012. gada 19. janvārī saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

"Eiropas aizsardzības nozares nepieciešamība: rūpnieciskie, jauninājumu un sociālie aspekti".

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija savu atzinumu pieņēma 2012. gada 11. jūnijā.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 482. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 11. un 12. jūlijā (11. jūlija sēdē), ar 132 balsīm par, 1 balsi pret un 9 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Pasaulē notiek straujas ģeopolitiskas pārmaiņas. Rietumu pasaules dominējošais stāvoklis ir apdraudēts gan ekonomiskajā, gan politiskajā aspektā. Kamēr visā Eiropas Savienībā aizsardzības budžetu samazina, aizsardzības izdevumi Ķīnā, Indijā, Brazīlijā, Krievijā un citās valstīs palielinās. Tāpēc, lai pārliecinātos aktualizētu Eiropas ārējo, drošības un aizsardzības politiku, EESK aicina Padomi un Komisiju izstrādāt vispārēju novērtējumu par izšķirošajiem faktoriem, kas ietekmē ES stāvokli un lomu pasaulē.

1.2 Aizsardzības politiku veido valstu stratēģiskās intereses, uztvertie draudi un politiskie mērķi, kas Eiropā galvenokārt ir definēti valstu līmenī. Novecojušas pieejas acīmredzami noved pie Eiropas aizsardzības spēju aizvien lielākas sadrumstalotības, trūkumiem, jaudas pārpalikuma un sadarbības trūkuma. Argumentu uzlabošanai ir ļoti daudz; tas ir politiskās gribas jautājums. Pārliecināši argumenti tika minēti jau 1986. gadā! ⁽¹⁾ Šobrīd situācija politiskajā, ekonomiskajā un aizsardzības aspektā ir daudz steidzamāka. EESK aicina Padomi nopietni strādāt pie ES aizsardzības pamata izveides.

1.3 Drošības un aizsardzības politikai būtu jāstiprina ES un dalībvalstu pašpārliecība. Tai būtu jārada pašāpziņa sabiedrībā un

plašās aprindās, pienācīgi apbruņotos kareivjos, uzņēmējos un nozares darbiniekos. ES iedzīvotājiem ir tiesības uz pienācīgu aizsardzību. Aizvien vairāk ir vajadzīgs piemērots, nākotnes vajadzībām atbilstošs Eiropas bruņojums. Tāpēc izolēti dalībvalstu pasākumi ir absolūti nepietiekami, un tā ir tikai nodokļu maksātāju naudas izšķērdēšana.

1.4 Atbilstoši ASV un citu [strauji augošu] valstu politikai un pašreizējai praksei, kā arī, ņemot vērā valdību ekskluzīvo kompetenci aizsargāt iedzīvotājus un garantēt drošību, EESK uzsver nepieciešamību kopējās drošības un aizsardzības politikas (KDAP) ⁽²⁾ ietvaros definēt Eiropas stratēģiskās intereses. Galu galā ārpolitikas un drošības, aizsardzības un rūpniecības spējas trīsstūris ir nedalāms; tas balsta Eiropas pozīciju pasaulē, kā arī tās ekonomiskās un politiskās intereses un vērtības (cilvēktiesības, demokrātiju). Būtu tieši jāiesaista Eiropas Ārējās darbības dienests (EĀDD).

1.5 EESK uzsver: ja Eiropa vēlas saglabāt dzīvotspējīgu drošības un aizsardzības rūpniecību, radot kritisko masu efektivitātei un rentabilitātei, ir vajadzīga radikālas pārmaiņas domāšanā un politikā. Tām jānodrošina stabila un prognozējama Eiropas ekonomiskajam un tehnoloģiskajam stāvoklim atbilstošu bruņoto spēku nākotne. Tā kā starp dalībvalstīm ir lielas atšķirības, tas galvenokārt ir galveno ražotāju dalībvalstu kompetencē.

⁽¹⁾ Sk. "Uz spēcīgāku Eiropu" ("Towards a Stronger Europe"), ziņojumu, ko izstrādājusi Eiropas Neatkarīgās plānošanas grupas aizsardzības ministru izveidota neatkarīga izpētes grupa, lai iesniegtu priekšlikumus par Eiropas aizsardzības aprīkojuma rūpniecības konkurētspējas uzlabošanu.

⁽²⁾ Kopējā drošības un aizsardzības politika ir kopējās ārpolitikas un drošības politikas sastāvdaļa. Līguma par Eiropas Savienību (LES) 42. un turpmākie panti. OV C 115, 9.5.2008.

1.6 EESK uzskata, ka par labu Eiropas plānošanas un saistošas koordinācijas stiprināšanai ir spēcīgi argumenti:

- nozare ir sarežģīta un zinātnesietilpīga; tajā nepieciešama ilgtermiņa plānošana;
- neraugoties uz privatizāciju, aizsardzības rūpniecībā joprojām liela nozīme ir valdībām klientu, regulatoru un eksporta licenču izsniedzēju statusā;
- pašreizējās struktūras nepilnību un [nopietnu] budžeta ierobežojumu dēļ vajadzīga sakārtota noregulēšana, nevis nemitīgas sadrumstalotas pieejas, kas mazina iekšējo un ārējo ticamību;
- lai veicinātu bruņojuma iepirkšanu Eiropā un izmantotu visas pieejamās zināšanas, lielos uzņēmumus un MVU visā Eiropā, būtu jānodrošina efektīva koordinācija starp galvenajām ražotājām valstīm un mazāk ražojošām vai neražojošām valstīm;
- visbeidzot, Eiropas rūpniecības sekmes pasaulē būs atkarīgas no stabila Eiropas tirgus attīstības.

1.7 Līdztekus Eiropas Aizsardzības aģentūras (EAA) darbībai un 2007. gada aizsardzības tiesību aktu kopumam⁽³⁾ EESK atbalsta labi izstrādātu Eiropas rūpniecības politiku aizsardzības nozarei ar tās īpašajām iezīmēm, kas saistītas ar valdības prasībām un publisko finansējumu. Atbilstoši stratēģijai “Eiropa 2020” minētās rūpniecības politikas pamatā jābūt valstu un ES dalītai kompetencei — ar EAA un Komisiju kā pilnvērtīgiem partneriem — un konsultācijām ar aizsardzības nozari un citiem ieinteresētajiem dalībniekiem, tostarp sociālajiem partneriem, un labi organizēta sociālā dialoga nepieciešamībai.

1.8 Ar ES politikas pasākumu un finansējuma palīdzību būtu jāapvieno ES līmeņa un valstu ieguldījumi, kas, uzlabojot kvalitāti un sadarbību, palīdzēs mazināt sadrumstalotību un publisko izdevumu dublēšanos.

1.9 Lai izstrādātu steidzami nepieciešamo “jaunās paaudzes” bruņojumu, ļoti svarīga ir moderna pētniecība un izstrāde. Šāda pētniecība un izstrāde nekad nevar būt tikai ekskluzīvs rūpniecības nozares uzdevums. Galvenā atbildība gulstas uz valdībām. Tāpēc pētniecība un izstrāde ir ļoti neaizsargātas pret notiekošo budžeta konsolidāciju. Padomei un ieinteresētajām aprindām būtu steidzami jāizraugās un, cik drīz vien iespējams, jāuzsāk pētniecības programmas, kas palīdzētu Eiropas rūpniecībai mazināt nevēlamo atkarību no ārpusēm. Ir nepieciešama divējāda lietojuma tehnoloģija. Šajā saistībā būtu jāsaņem ES pētniecības

un izstrādes programmas atbalsts. Ar tās palīdzību jānodrošina efektīva pārrobežu sadarbība pētniecības un izstrādes jomā.

1.10 Pēc iespējas plašāk jāplāno Eiropas aizsardzības tehnoloģiskā un rūpnieciskā pamata tālāka stiprināšana. Tādēļ vajadzīgi pietiekami ES līmeņa pasākumi⁽⁴⁾.

1.11 Ciešāk jākoordinē Komisijas, EAA un citu attiecīgu ES ieinteresēto dalībnieku darbs. Priekšsēdētāja J. M. Barroso⁽⁵⁾, priekšsēdētāja vietnieka A. Tajani un komisāra M. Barnier atjaunotā apņemšanās, kā arī Aizsardzības darba grupas izveide, notikusi īstajā laikā. EESK atzinīgi vērtē arī pagājušā gada decembrī pieņemto tālredzīgo EP rezolūciju par Eiropas aizsardzības nozari un izskatāmo jautājumu plašo spektru⁽⁶⁾.

1.12 Tādā pašā garā un ar nolūku stiprināt Komisijas Aizsardzības darba grupas iniciatīvu EESK mudina Komisiju minētos jautājumus apspriest publiski. Komisijai vajadzētu meklēt arī piemērotus risinājumus saistībā ar dalībvalstu atšķirīgajām rūpniecības un tehnoloģiju spējām, kā arī atšķirīgo investīciju apjomu, kas kopumā ieguldīts pētniecībā un aizsardzībā.

2. Ievads

2.1 Līguma par Eiropas Savienību 42. pantā noteikts, ka kopējā drošības un aizsardzības politika ir kopējās ārpolitikas un drošības politikas sastāvdaļa. 42. panta 3. punktā papildināts, ka dalībvalstis ar savām militārajām iespējām atbalsta Savienību minētās politikas īstenošanā. Eiropas Aizsardzības aģentūra (EAA) kopš 2005. gada strādā, lai stiprinātu aizsardzības nozares rūpniecisko un tehnoloģisko pamatu un nodrošinātu kareivjiem labāku aprīkojumu. Taču panākumi ir ļoti ierobežoti.

2.2 Patlaban augstas prioritātes ir iekšējā tirgus izveides pabeigšana un efektīva finanšu koordinācija. Abi mērķi ir stingri atbalstīti stratēģijā “Eiropa 2020”. Šim panākumam būtu jāklūst par ierosmi jauniem pasākumiem Eiropas aizsardzības jomā.

2.3 Tomēr līdzīga attīstība aizsardzības nozarē nav vērojama. 1998. gadā noslēgtais Francijas un Apvienotās Karalistes militārais pakts šķīta solām jaunu domāšanas veidu un jaunu sākumu. Tas pats ciešākas sadarbības gars aizsardzības jomā izpaudās ar Eiropas Aizsardzības un kosmosa uzņēmuma (*European Defence and Space Company, EADS*) nodibināšanu 2003. gadā. Tomēr tālāka konsolidācija nenotika. Zīmīgi, ka priekšlīguma valstis (to valstu grupa, kurām ir vislielākā ražošanas jauda, t. i., Francija, Vācija, Apvienotā Karaliste, Itālija, Spānija un Zviedrija) pretēji iepriekšējiem nodomiem joprojām nav iesniegušas nevienu īstenojamu racionalizācijas vai konsolidācijas priekšlikumu.

⁽³⁾ Direktīva 2009/43/EK (OV L 146, 10.6.2009.) un Direktīva 2009/81/EK (OV L 216, 20.8.2009.). Padome un EP pieņēma aizsardzības tiesību aktu kopumu 2009. gadā. Dalībvalstīm tas bija jātransponē savos tiesību aktos līdz 2011. gada vasarai. Aizsardzības tiesību aktu kopumā ietilpst arī paziņojums “Stratēģija spēcīgākai un konkurētspējīgākai Eiropas aizsardzības nozarei”, COM(2007) 764, 5.12.2007.

⁽⁴⁾ Minētajā procesā būtu jāiesaista Eiropas fondi: nākamā 8. pamatprogramma, Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Kohēzijas fonds, Eiropas Sociālais fonds.

⁽⁵⁾ “Eiropas Savienības stāvoklis”, 2011. gada novembris.

⁽⁶⁾ EP 2011. gada 14. decembra rezolūcija par finanšu krīzes ietekmi uz aizsardzības nozari ES dalībvalstīs (2011/2177(INI)).

2.4 Stagnācija ir novedusi pie valstu līmeņa pieejām un uzsvāra valsts ražošanu. Notiek zināma renacionalizācija. Visi Eiropā darbojošies rūpniecības uzņēmumi pievērsušies eksporta tirgiem. Ne valdībām, ne nozares partneriem nav kopīgas stratēģiskas koncepcijas.

2.5 Iespējamais tirgus tīkmēr aizvien vairāk ietekmē jaunas problēmas. Milzīgs izaicinājums ir bruņojuma izstrāde valstīs ar strauji augošu ekonomiku. Uz šā ceļa ir Ķīna, Krievija, Indija un Brazīlija (BRIC valstis), kā arī dažas mazākas valstis. Paredzams, ka Ķīnas aizsardzības budžets 2015. gadā būs pieaudzis no pašreizējiem 120 miljardiem EUR līdz 250 miljardiem EUR. Krievija ir paziņojusi par ievērojamu aizsardzības budžeta palielināšanu līdz 2015. gadam. ASV tēriņi ir vairāk nekā divas reizes lielāki par kopējo Eiropas budžetu — 250 miljardi EUR salīdzinājumā ar 204 miljardiem 2007. gadā, un Eiropas budžets turpina samazināties. Eiropas kopējais budžets pētniecībai un izstrādei ir, augstākais, 20 % no ASV budžeta. Eiropas aizsardzības budžetā cilvēkresursiem atvēlēti 50 %, savukārt ASV — 25 %. Eiropai ir lielāki bruņotie spēki, taču tie ir daudz sliktāk apbruņoti. Apstākļi pasaulē nekad vairs nebūs tādi kā agrāk. Laiks nav mūsu pusē.

2.6 Pēdējo gadu desmitu laikā daudzos pētījumos aicināts aizsardzības rūpniecību pielāgot globālajam tirgum. Visos pētījumos norādīts uz ilgstoši vērojamiem trūkumiem, jo aizsardzības tirgi nekādā gadījumā nav perfekti un lielākā daļa valstu turpina atbalstīt "savu" rūpniecību. Ar centieniem pilnveidot tirgus, piemēram, ar 2007. gada ES aizsardzības tiesību aktu kopumu, iecerēts pārvarēt dažas tirgus nepilnības un valstu atšķirīgu praksi.

2.7 Izskatāmie jautājumi ir sarežģīti arī tāpēc, ka no produktu izstrādes posma līdz nodošanai ekspluatācijā paiet ļoti ilgs laiks. Tāpēc EESK uzskata, ka piemērotāks veids šīs jomas apspriešanai būtu tehnoloģiskā, tautsaimnieciskā un sociālā perspektīvā plaša pieeja, nevis tikai skatījums no aizsardzības viedokļa.

2.8 Viens no galvenajiem jautājumiem ir atšķirīgas stratēģiskās koncepcijas valstīs ar ievērojami attīstītu bruņojuma rūpniecību, it īpaši attiecībā uz svarīgu valsts drošības interešu definīciju, un attiecība starp valsts drošību un eksporta tirgiem. Dažās mazākās valstīs ir relatīvi labi attīstīta rūpniecība, savukārt citās ražotņu praktiski nav. Valstu pieejas, protams, atšķiras atkarībā no to vajadzībām un potenciāla. Rezultāts ir sadrumstalotība un nevienmērīgs skatījums uz aizsardzības rūpniecību. Tādās operācijās kā Lībijā nepatīkami atklājas aizvien lielākas pieejamo ieroču sistēmu atšķirības. Būtu skaidri jāatzīst un jānovērtē sekas.

2.9 Šīs norises skar gan ieguldījumus, gan nodarbinātību. Aizsardzības rūpniecība ir augsto tehnoloģiju nozare, kurā tieši nodarbināti ir 600 000 kvalificētu darbinieku un netieši — vēl divi miljoni. Bažas raisa spiediens veikt tālāku samazināšanu. Ražotnes bieži ir koncentrējušās reģionos un varētu kļūt

par izcilības centriem, taču tā vietā ir risks, ka tās skars finanšu samazinājums. Neplānota un nestrukturēta reorganizācija un samazināšana minētajām ražotnēm būs liels trieciens.

2.10 Pašreizējais stāvoklis nodarbinātībā, protams, ir prioritāra problēma arī valstu valdībām. Tas savukārt var neļaut attīstīties kopējam redzējumam, kas nepieciešams, lai atbilstošā veidā tiktu galā ar aizsardzības rūpniecības lejupslīdes izraisītajām sociālajām sekām, tostarp īpašo zināšanu zaudēšanu un tās ietekmi uz cilvēkkapitālu. Turpretī kopīgs redzējums veicinās darba vietu līdzsvarotu radīšanu un novērsīs risku, ka augsti kvalificēti pētnieki, tehniķi un zinātnieki var izceļot uz trešām valstīm, jo tas būtu pretrunā tiem mērķiem, ko ES izvirzījusi stratēģijā "Eiropa 2020".

2.11 ES pieejas un starpvalstu sistēma var darboties un tām jādarbojas vienā un tajā pašā virzienā. Kamēr prevalē valstu suverenitāte, jebkuras kopējas sistēmas panākumi būs ierobežoti, kas izpaudīsies kā neliels uzlabojums jaudas pārpalikuma, pārklāšanās un sadrumstalotības ziņā. Pretrunas starp valsts suverenitātes filozofiju, no vienas puses, un finansiālajām, tehnoloģiskajām, tautsaimnieciskajām un sociālajām vajadzībām, no otras, ir acīmredzamas.

2.12 Tāpēc bažas raisa fakts, ka mērķis — resursu apvienošana un koplietošana, t. i., Eiropas savstarpējas atkarības organizēšana — nav pārvērts kopīgā stratēģijā. Neraugoties uz jauno starptautisko apstākļu plašo apzināšanos, ārējais spiediens acīmredzami vēl nav pietiekami spēcīgs, lai veicinātu kopēju pieeju un risinājumu meklēšanu. Gluži pretēji — jāatzīmē, ka Eiropas valstis aizsardzības iepirkuma jomā joprojām vēlas būt atkarīgas no ASV, nevis iepirkt no saviem ražotājiem.

2.13 Ja Eiropa vēlas saglabāt stabilu drošības un aizsardzības rūpniecību, kas spēj izstrādāt un ražot progresīvas sistēmas, un tādejādi nodrošināt pati savu drošību, ir vajadzīgas radikālas pārmaiņas domāšanā un politikā. Gaidīt ilgāk nozīmētu pazemināt spējas zem tā līmeņa, no kura Eiropas Savienībai būtiskās jomās vēl būtu iespējams atkal sasniegt virsotni. Vēl grūtāk tas būtu tāpēc, ka izdevumu samazināšana pētniecībai un izstrādei tieši ietekmētu veselu pētnieku un kvalificētu darbinieku paaudzi. Ja tas Eiropai neizdosies, nozares var izzust, tiks zaudētas darba vietas un īpašās zināšanas un Eiropa būs atkarīga no citām valstīm. Vajadzīgs, lai tie, kam nav vienaldzīga Eiropa un Eiropas nākotne, saprastu, ka ir jārikojas steidzami.

3. Politiskais konteksts

3.1 Līgumā par Eiropas Savienību ir pamatoti uzsvērti nesaņaujamā saikne starp ārpolitiku, drošības politiku un aizsardzības politiku. Efektīva aizsardzības politika jāveido, pamatojoties uz pārliecinošām aizsardzības spējām. Savukārt atbilstošas aizsardzības spējas jāveido un jāattīsta, ņemot vērā pamanītos draudus un norunātos mērķus ļoti sarežģītā un trauslā starptautiskajā kontekstā.

3.2 Galvenais kritērijs ir ES stāvoklis un loma rītdienas pasaulē, ņemot vērā strauji mainīgos ģeopolitiskos apstākļus, kuros rodas aizvien vairāk pasaules līmeņa dalībnieku. No šīs perspektīvas raugoties, EESK uzskata, ka ir pēdējais laiks saskaņotai Eiropas rīcībai. Pagātnes un tagadnes pieredze liecina, ka, turpinot piemērot tradicionālās pieejas, Eiropa un dalībvalstis riskē palikt malā.

3.3 EESK aicina nodrošināt stabilu un prognozējamu, Eiropas ekonomiskajam un tehnoloģiskajam stāvoklim atbilstošu bruņoto spēku nākotni. Tā kā no sistēmu izstrādes līdz to nodošanai ekspluatācijā paiet ļoti ilgs laiks, pastiprinās nepieciešamība pieņemt lēmumus jau šogad.

3.4 No sociālā un politiskā redzpunkta EESK uzsver četrus svarīgus aspektus, kāpēc Eiropai ir vajadzīgas efektīvas aizsardzības spējas:

- iedzīvotāju aizsardzība;
- vajadzība pēc pienācīgi apbruņotiem kareivjiem;
- stabilas un prognozējamās darba vietas;
- labi organizētas humānās palīdzības un militārās darbības pasaulē.

3.5 Par kopējo drošības un aizsardzības politiku norisinās nemitīgas debates, kaut arī to reti šādi nosauc. Daudzi jautājumi, piemēram, kaujas grupu izmantošana, diskusija par vienotu operācijas štābu, finansējums ES KDAP misijām, ieguldījumu nodrošināšana minētajām misijām un aicinājumi pārskatīt Eiropas drošības stratēģiju, izvērsas par diskusiju par KDAP visās nozīmēs, izņemot nosaukumu. Ja uz šo tematu raudzītos šādi, tas būtu solis uz priekšu. Turklāt visās apspriedēs par minētajiem svarīgajiem jautājumiem būtu jāņem vērā arī lēmumu (vai lēmumu trūkuma) ietekme uz rūpniecību. Tas pierādīs arī stingro saikni starp rūpniecības spējām un KDAP īstenošanu. Galvenā atbildība gulstas uz valdībām.

3.6 Ļoti svarīgas ir transatlantiskās attiecības un NATO. Amerikāņi jau sen kritizē veidu, kā eiropieši aliansē pilda savas aizsardzības saistības. Abās Atlantijas okeāna pusēs izskan nemitīgi aicinājumi izveidot "Eiropas pīlāru" NATO. Līdz šim noticis pretējais.

3.7 Pienācīga "Eiropas pīlāra" trūkums sakņojas politikā. Eiropā joprojām trūkst pietiekamas politiskās gribas, lai definētu Eiropas stratēģiskās intereses vai kopīgās galvenās militārās spējas. Turpretī ASV un citas valstis izmanto stratēģiskās darbības koncepciju, kurā ietverta visa pētnieciskā un rūpnieciskā darbība, kas sekmē šo valstu pilsoņu vispārējo civilo un militāro drošību.

3.8 Ņemot vērā iepriekš minēto, EESK uzskata, ka "Eiropas pīlāra" veidošana, Eiropas militāro spēju pārspīlētā atkarība no ASV, ir jāaizstāj ar līdzsvarotākām attiecībām. Līdztekus steidzami vajadzīgajai diskusijai par kopējām Eiropas stratēģiskajām interesēm, kas ir vienīgi valdību kompetencē, pēc iespējas drīzāk

jāuzsāk pienācīga plānošana, sadarbojoties Eiropas iestādēm, dalībvalstīm un aizsardzības rūpniecībai, kā arī pakāpeniski jāpārskata dalībvalstu ieradums automātiski iegādāties "lietošanai gatavu" produkciju no ASV.

3.9 Nosacījumu uzlabošana līdztiesīgākai rūpnieciskajai sadarbībai ar ASV būs lietderīga gan rūpnieciskajā, gan finanšu aspektā.

4. Eiropas aizsardzības rūpniecība

4.1 Ārpolitika un drošības/aizsardzības politika ir cieši saistīta ar aizsardzības rūpniecību. Neraugoties uz privatizāciju, aizsardzības rūpniecībā joprojām liela nozīme ir valdībām klientu, regulatoru un eksporta licenču izsniedzēju statusā.

4.2 Aizsardzības rūpniecībai ir ievērojama rīcības brīvība eksporta tirgos. Tas daļēji saistīts gan ar privatizāciju, gan ar valdību stimuliem: ekonomikas krīze dažus aizsardzības ministrus ir padarījusi par pārliecinātiem eksporta atbalstītājiem. Jebkurā gadījumā krīze aizsardzības nozarei liek uzskatīt eksportu par vienu no tās uzņēmējdarbības modeļu galvenajām iezīmēm. Eiropas rūpniecībai 2011. gads kopumā bija ļoti ienesīgs. Uzņēmumi arī relatīvi veiksmīgi izstrādā divējādas lietošanas produkciju.

4.3 Tādiem pasaules līmeņa dalībniekiem kā Ķīna, Indija un Brazīlija ir savas ārpolitiskās ambīcijas, kuru kulminācija ir aizsardzības budžeta palielināšana. Šobrīd tas nozīmē labas iespējas Eiropas eksportam. Taču cik ilgi? Rūpniecībai vēl klājas relatīvi labi, bet par tās darbības rezultātiem lielā mērā jāpateicas pirms 20–25 gadiem veiktajiem ieguldījumiem. Ja ieguldījumi tagad samazināsies vai paliks līdzšinējā apjomā, tuvākajā nākotnē tas radīs neatgriezeniskas sekas.

4.4 Turklāt var prognozēt, ka strauji augošās lielvaras sāks attīstīt savu rūpniecību neatkarīgi no Rietumu rūpniecības un līdz ar to, būdamas Eiropas nākamās konkurentes trešo valstu tirgos, aizvien vairāk bloķēs importu no rietumvalstīm vai saistīs to ar noteikumiem.

4.5 Šobrīd Eiropā nav plānots sākt jaunas, lielas programmas, un tas neapšaubāmi ietekmēs eksporta panākumus nākotnē. Turklāt pagājis jau ilgāks laiks, kopš lielākās jaunās tirgus ekonomikas valstis vairs nav pieprasījušas tehnoloģiju nodošanu un ražošanu nozīmīgā līmenī savā valstī.

4.6 Vienreizēji eksporta līgumi, visticamāk, tiks izmantoti Rietumu rūpniecības tehnoloģiju kopēšanai. Šajā saistībā kā alternatīvu importa bloķēšanai attiecīgajās valstīs varētu ierīkot ražošanas (un izstrādes) iekārtas. Patlaban notiek plašas spekulācijas par to, cik lielā mērā šāda attīstība ietekmēs ražotnes un nodarbinātību Eiropā. Paredzams, ka strauji augošie milži ar laiku vājinās Eiropas rūpniecības pozīciju. Pastiprināta tehnoloģija un ražošana minētajās valstīs ietekmēs arī Eiropas [iespejam] eksporta tirgus citās trešās valstīs. Saasināsies produktu un cenu konkurence.

4.7 Nemitīgās inovācijas un tehnoloģisko ieguldījumu dēļ, kā arī tāpēc, ka starp izstrādi un ražošanu ir ilgs laikposms, Eiropai ir vajadzīga mērķtiecīga koordinācija, lai nodrošinātu mūsdienīgu un patstāvīgu aizsardzības rūpniecību. Tā kā tirgus lielumu galvenokārt nosaka valsts robežas, tad pat lielās dalībvalstīs tas automātiski ir mazāks par kritisko masu. Eksports uz trešām valstīm situāciju var nedaudz līdzsvarot, taču nākotne ir neskaidra un tirgus apstākļi bieži ir nestabili.

4.8 Turpmākai budžeta samazināšanai, kas pašreizējos apstākļos nozīmē ievērojamus ierobežojumus, būtu jāklūst par traucēšanas signālu. Samazināšana ietekmē ieguldījumu un iepirkuma budžetus, it īpaši tad, ja ekspluatācijas un uzturēšanas izmaksas paliek tajā pašā līmenī vai notiekošo militāro operāciju (Afganistānā, Lībijā, pirātisma apkarošanas u.c. operāciju) dēļ palielinās.

4.9 Iepriekš minēto norišu rezultātā tiek atļikti vai pat atcelti ieguldījumi, kas rūpniecībai ir svarīgi, lai saglabātu un atjaunotu ražošanas un izstrādes spēju. Turklāt grūtākā laikposmā pati rūpniecība būs mazāk gatava ieguldīt šādā uzturēšanā vai jaunā darbībā. Tikai saskaņoti sadarbojoties, iespējams nodrošināt vajadzīgos ieguldījumus.

4.10 EESK atbalsta labi izstrādātu Eiropas rūpniecības politiku aizsardzības nozarei, no sistēmu izstrādes līdz nodošanai ekspluatācijā. Runa ir par specifisku rūpniecības politiku. Būtībā tā attiecas uz publisko tirgu: pētniecībai un izstrādei jāpiešķir lielāks kapitāls par starta finansējumu. Lai Eiropā veicinātu stabilu ražošanu, ir jānoskaidro Eiropas svarīgākās rūpnieciskās spējas un jānosaka ieguldījumu politika. Tā kā nevienai valstij atsevišķi nav pietiekami daudz līdzekļu, lai finansētu "jaunās paaudzes" bruņojuma iegādi, ir jāapvieno valstu un Eiropas mērķi, kā arī valstu un Eiropas finanšu un rūpniecības resursi. Pārvaldība būtu jābalsta uz ES un valstu dalītu kompetenci atbilstoši pieņemtajai stratēģijai "Eiropa 2020". Tā ir efektīva kvalitātes zīme, lai pilnveidotu koordināciju starp Eiropas iestādēm un Komisijā, kura joprojām neizmanto visu savu potenciālu. Vērtīgu atbalstu šajā ziņā var sniegt darba grupa, kas drīzumā sāks darboties kā platforma — Komisija, EAA, EĀDD —, lai apspriestu prioritātes, spējas un trūkumus.

4.11 Viens no galvenajiem jautājumiem ir pētniecība un izstrāde. Aizsardzības rūpniecība ir augsto tehnoloģiju zinātnesietilpīga rūpnieciska darbība, kas būtu nepieciešama arī pilnvērtīgu prototipu izstrādei. Pētniecība un izstrāde gandrīz nekad nav tikai ekskluzīvs rūpniecības uzdevums. Izstrāde un sistēmu dzīves cikli vienkārši ir pārāk ilgi un finanšu ietekme ir pārāk liela, lai nozare uzņemtos visus finanšu riskus. Vēstures pieredze rāda, ka visas sekmīgās programmas ir veiktas, nozarei sadarbojoties ar valdībām.

4.12 Pasaulē ļoti lielu aizsardzības pētniecības un izstrādes procentuālo daļu vai nu tieši, vai netieši ar iepirkumu palīdzību finansē valdības. Nepārsteidz tas, ka, ņemot vērā produktu specifisko raksturu, aizsardzības rūpniecība kopumā izvairās no pārāk liela finansiālā riska. Pētniecība un izstrāde aizsardzības jomā ir īpaši neaizsargāta pret valdības veiktajiem budžeta samazinājumiem.

4.13 Tāpēc pētniecībai, tehnoloģijai un izstrādei (līdzās rūpniecības konsolidācijai) ir vajadzīgs pietiekams finansējums un līdzekļu apvienošana, par ko vienojas dalībvalstis, Komisija un nozare. No ieguldījumiem aizsardzībā liela daļa jāvelta pētniecībai, izstrādei un tehnoloģiju projektiem. Papildus jānodrošina piekļuve būtiski svarīgām tehnoloģijām. Ja citu valstu uzlikto eksporta ierobežojumu dēļ izstrādei un ražošanai būtiski svarīgas tehnoloģijas vairs nebūtu pieejamas, rastos nopietnas problēmas sasniegt Eiropas mērķus drošības jomā.

4.14 Pateicoties neatkarīgas zinātnes un tehnoloģiju progresam daudzās jomās, aizvien lielāka nozīme ir tādai pētniecībai un izstrādei, kas veikta ārpus aizsardzības organizācijām. Bieži vien pēdējos izstrādes posmos tikai galīgais pielietojums nosaka to, vai attiecīgo pētniecību un izstrādi var pieskaitīt "aizsardzībai" vai "civilajām vajadzībām". Divējādas izmantošanas pētniecība un izstrāde aizsardzības vajadzībām kļūst aizvien nozīmīgāka; sk. piemēram, IT. Tāpēc, lai nostiprinātu Eiropas aizsardzības tehnisko un rūpniecisko pamatu (*European Defence Technological and Industrial Base, EDTIB*), ir ļoti svarīgi stimulēt divējāda lietojuma pētniecību un izstrādi, it īpaši tādēļ, ka tās ļauj piesaistīt finansējumu ne tikai no aizsardzības nozares aprindām.

4.15 Par pētniecības un izstrādes publisko finansēšanu ES līmenī būtu jāvienojas dalībvalstīm. To var veikt no nākamās 8. pamatprogrammas vai no atsevišķa fonda, ieteicams, izmantojot paketes progresīvākajās pētniecības jomās kā, piemēram, nanotehnoloģija un mākslīgais intelekts. Ņemot vērā aizsardzības rūpniecības un publiskā sektora attiecības, jāplāno īpašas procedūras.

4.16 Kā paredzēts Eiropas sadarbības sistēmā, nozīmīga loma būtu jāuzņemas EAA un Komisijai, arī tādēļ, lai novērstu politisku iekļūšanos ikdienā. EAA būtu jādod iespēja visaptveroši pildīt savus uzdevumus atbilstīgi Lisabonas līgumam (7).

4.17 Lai aizsardzībā varētu īstenot rūpniecības un pētniecības/izstrādes programmu, izšķiroši svarīgs ir piemērots darbaspēks ar mūsdienīgām zināšanām (8). Tas ir vēl viens arguments par labu stabilam pētniecības un izstrādes pamatam, nevis haotiskai pārstrukturēšanai. Nedrīkst aizmirst, ka aizsardzības nozares darbaspēks veido pamatu, uz kura balstās aizsardzības spēju nākotne. Konsultācijas un saziņa ar rūpniecību, pētniecības un izstrādes institūtiem, augstākās izglītības iestādēm, militārajām organizācijām un ieinteresētajām arodbiedrībām palīdzēs pienācīgi organizēt gan notiekošo pārstrukturēšanu, gan uz nākotni vērstu bruņojuma ražošanu Eiropā.

(7) Sk. LES 45. panta 1. punktu un 42. panta 3. punktu, OV C 115, 9.5.2008.

(8) Sk. *Eurostrategies ziņojumu Eiropas Komisijai "A comprehensive analysis of emerging competences and skill needs for optimal preparation and management of change in the EU defence industry"*, galīgais ziņojums, 2009. gada maijs.

4.18 Budžeta ierobežojumu dēļ ir jānovērš pārklāšanās un neefektivitāte. Kontrolēta konsolidācija ne vienmēr nozīmē lielu uzņēmumu veidošanu. Tā nozīmē veidot starptautiskajiem standartiem atbilstošu kritisko masu un kvalitāti, kas nodrošina konkurētspējīgu stāvokli gan vietējā tirgū, gan trešo valstu tirgos. Aizvien vairāk nepieciešams, lai valdības, attiecīgie ES līmeņa dalībnieki un rūpniecība koordinētu projektu plānošanu Eiropas līmenī.

4.19 Rūpniecības apjoms un saražotā produkcija neapšaubāmi atšķiras. Rūpniecības nozīmē dalībvalstīs ir ļoti dažāda. Viena no sadarbojošos valstu nolīguma sastāvdaļām varētu būt nodrošināšana, ka attiecīgos projektos tiek iesaistīta to valstu (galveno ražotāju) rūpniecība, kuras nav parakstījušas priekšlīgumu. Šāda pieeja ir ne tikai politiski vēlama, bet tā veicina arī auglīgu sadarbību starp lieliem un mazākiem uzņēmumiem, kā arī pētniecības institūtiem. Pārdomātas specializācijas ķēdes būtu sekmīgi jāpapildina mazajiem un vidējiem uzņēmumiem piegādātāju statusā.

4.20 Īpaša uzmanība ir jāvelta neaizsargātības uztverei Viduseiropas valstīs, kuras pamatā ir to ģeogrāfiskais stāvoklis. Ievērojot šo valstu iedzīvotāju vajadzību justies labi aizsargātiem, kā arī vēlmi pilnībā izmantot īpašās tehniskās zināšanas aizsardzības jomā, EESK uzsver, ka pašreizējos un nākotnē paredzētajos aizsardzības projektos pienācīgi jāizmanto Viduseiropas valstīs pieejamās zināšanas un kompetences.

4.21 Integrēts aizsardzības nozares produktu Eiropas tirgus ļautu stabilizēt vietējo tirgu. Līdzekļus valstu esošo tirgu kombinēšanai Eiropas tirgus veicinātu dažādu dalībvalstu prasību un iepirkuma noteikumu saskaņošanu vai pat standartizāciju. Lielāka saskaņotība vai standartizācija uzlabotu finansiālos un ekonomiskos apstākļus, sekmējot Eiropas uzņēmumu konkurētspēju globālajā tirgū.

4.22 Eiropas aizsardzības tirgum būtu kritiskā masa. Ņemot to vērā, EESK norāda uz kaitīgajām sekām, kas radīsies, ja dalībvalstis turpinās iepirkt "lietošanai gatavu" produkciju, it īpaši no ASV. Pirmkārt, tas mazina Eiropas tirgus izdevīgumu rūpniecībai; tādējādi, ja nozarei neļaus pārdot produkciju trešo valstu tirgos, kur [valsts] konkurence noteikti aizvien vairāk saasināsies, Eiropas klientiem paaugstināsies šādu aizsardzības produktu cenas. Otrkārt, Eiropas valstis, kas pērk "lietošanai gatavus" produktus no ASV, sedz Amerikas tehnoloģiskās izmaksas, kas ir iekļautas minēto produktu cenā.

4.23 Ņemot vērā finanšu un starptautiskās politikas perspektīvas, ir vajadzīgas padziļinātas Eiropas debātes un operatīvi secinājumi. Gadījumā, ja ne visas dalībvalstis vēlas piedalīties kopīgā sistēmā, spēkā jābūt "pastiprinātas sadarbības" principam. Lielāka integrācija un pozitīva attieksme pret ražojumu iepirkšanu Eiropā ir vienīgais veids, kā panākt ASV tirgum pielīdzināmu tirgus apjomu. Bez efektīva pašmāju tirgus ir pamats nopietnām šaubām, vai Eiropas rūpniecībai ir cerības konkurēt pasaules līmenī.

5. Daži specifiski jautājumi

5.1 Dažādu bruņoto spēku — sauszemes, jūras, gaisa — rūpnieciskā aina katrā valstī ievērojami atšķiras. Vairākās jomās var uzskatīt, ka neviena valsts vairs nav spējīga patstāvīgi izstrādāt jaunas bruņojuma paaudzes.

5.2 Sauszemes bruņoto spēku nozarē tikai nedaudzli lieli sistēmintegriti uzņēmumi spēj izstrādāt un ražot galvenos kaujas tankus un vieglākus militāros transportlīdzekļus. Galvenie Eiropas ražotāji atrodas Francijā, Vācijā un Apvienotajā Karalistē. Ir daudz apakšsistēmu ražotāju un piegādātāju trešā līmeņa tirgū, starp kuriem Centrāleiropa ir maz pārstāvēta.

5.3 Daudzas valstis attīsta pašas savu jūras spēku rūpniecību un būvē katrā valstī ļoti atšķirīga izmēra un sarežģītības pakāpes karakuģus. Vadībā ir priekšlīguma valstis un Nīderlande, tostarp arī koncepcijas dizaina un sarežģītu jūras spēku pētniecības iekārtu jomā, kas ir samērā atšķirīga no civilām vajadzībām paredzētu kuģu būves attīstības. Arī šeit vērojams plašs apakšsistēmu ražotāju un trešā līmeņa tirgus piegādātāju klāsts.

5.4 Militārās lidmašīnas tiek izstrādātas un ražotas tikai dažās dalībvalstīs. Rūpniecība ir koncentrējusies dažos, lielākoties daudznacionālos, uzņēmumos, kas darbojas Eiropas un plašākā mērogā. Galvenie ražotāji ir *EADS*, *BAE Systems*, *Dassault* un *Saab-Aircraft*. Progresīva aerodinamikas pētniecība notiek tikai nedaudzās valstīs.

5.5 Aizvien lielāku nozīmi aizsardzībā iegūst elektronikas nozare, tostarp vadības, kontroles un sakaru sistēmas, kur lielākie ražotāji ir *Thales*, *BAE Systems* un *Finmeccanica*. Lielākajām Eiropas elektroniskās rūpniecības grupām *Philips* un *Siemens* aizsardzība ir mazāk svarīga. Lai rentabli masveidā ražotu specifiskus elektronikas komponentus, piemēram, aizsardzības integrālslēmes, ražošanas apjoms šiem uzņēmumiem tomēr ir pārāk mazs. Tomēr minēto lielo rūpniecības grupu iesaistīšana parāda, cik svarīgs šajā jomā ir divējāds lietojums.

5.6 Municijas un sprāgstvielu ražošanas uzņēmumu skaits pēdējo gadu desmitu laikā ir pakāpeniski samazinājies, daļēji vides prasību dēļ. Sabiedrības drošības dēļ minētie uzņēmumi ir spiesti pārcelt vai slēgt vecākas ražotnes.

5.7 Nozīmīga ir piekļuve būtiski svarīgām tehnoloģijām, un tā būtu jāatbalsta ar KDAP. Tas pats attiecas uz dažiem materiāliem, piemēram, oglekļa šķiedrām vai elektronisko komponentu materiāliem.

5.8 Ļoti lielu atbalstu var sniegt 2009. gadā pieņemtais 2007. gada aizsardzības tiesību aktu kopums. Dalībvalstīm direktīvas bija jātransponē savos tiesību aktos līdz 2011. gada vasarai. Pozitīvi vai skeptiski vērtēt to ietekmi uz iekšējā tirgus veidošanu vēl ir pārāgri. Process nav noslēdzies, un vēl nav sasniegts mērķis — Kopienas iekšienē panākt aizsardzības ražojumu apriņķi un jēdziena “būtiskās valsts drošības intereses” ieviešanu.

5.9 LESD 346. pantā paredzēta atkāpe no ES iepirkuma tiesību aktiem, lai aizsargātu būtiskās valsts drošības intereses. Šis plašais formulējums var kavēt tirgu pienācīgu attīstību, it īpaši vēlamās piegādes ķēdēs. EESK aicina noteikt konkrētāku 346. panta interpretāciju, kas paver pietiekamas iespējas Eiropas līmeņa risinājumiem un optimālām Eiropas piegādes ķēdēm, lai

tādējādi veicinātu piegādes drošību, dalībvalstīs pieejamās īpašās zināšanas un vislabāko cenas un vērtības attiecību.

5.10 Valsts informācijas drošība rada 5.9. punktā minētajām līdzīgas problēmas, un arī tā ir jāpārskata. Tas ir svarīgs un delikāts jautājums arī saistībā ar Eiropas rūpniecības iesaistīšanos ASV aizsardzības projektos.

5.11 Resursu apvienošanai un koplietošanai, tostarp kopīgām apmācību programmām, būtu jāklūst par programmu, kas vērsta uz nākotni. Pamata priekšnoteikums ir pārvērst solījumus konkrētā plānošanā un mērķtiecīgā pieejā ar skaidri noteiktiem posmiem. Taču, kamēr nav vienošanās par aizsardzības doktrīnu, reāli panākt resursu apvienošanu un koplietošanu būs ļoti grūti.

Briselē, 2012. gada 11. jūlijā

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*

Staffan NILSSON
